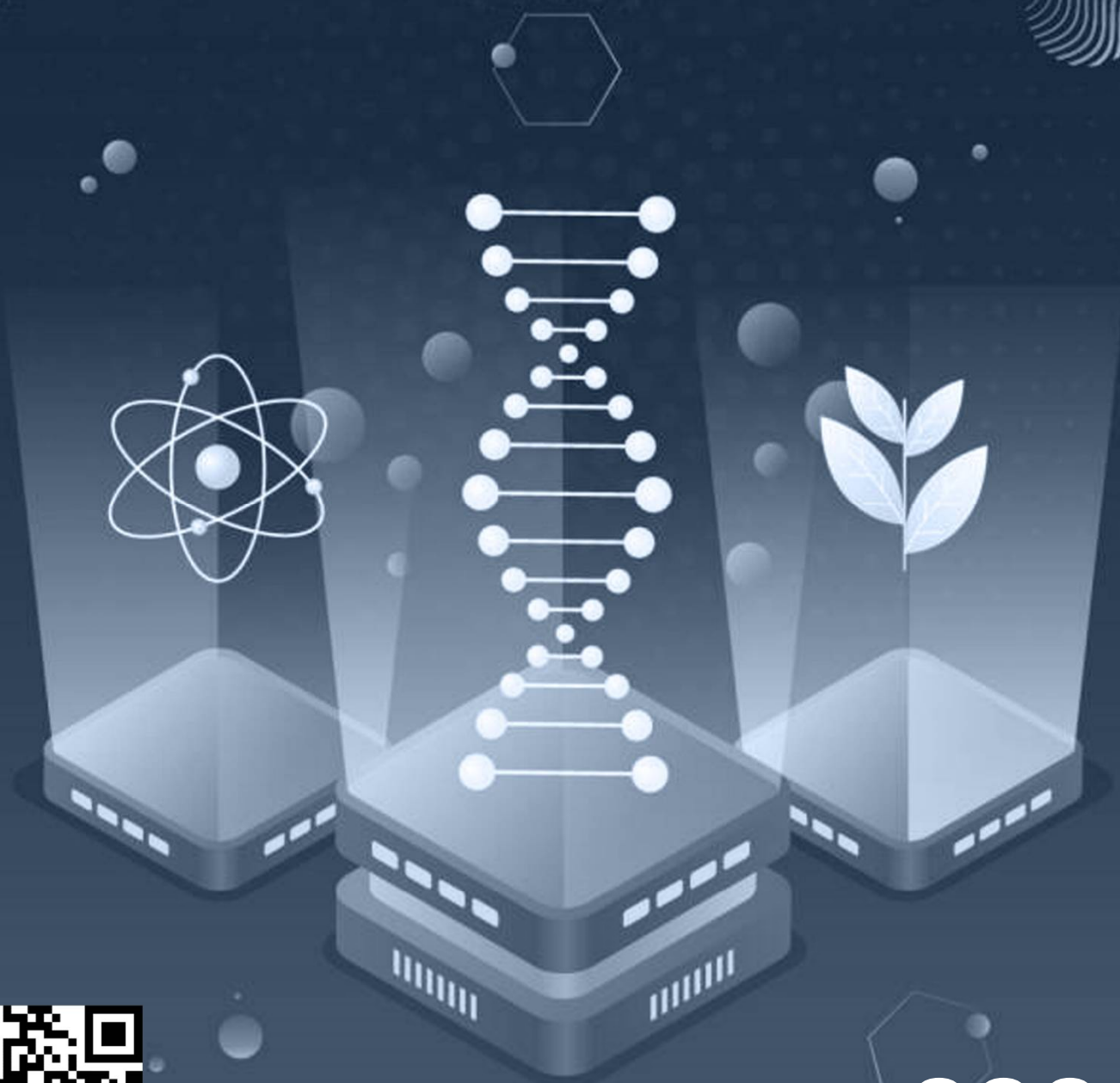

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

VOLUME 2, ISSUE 2 **2024**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

2 JILD, 2 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 2, HOMEP 2

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 2, ISSUE 2

TOSHKENT-2024

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'МUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№2 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2024-2>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna
Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent Ma'mun Universiteti NTM

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI (INGLIZ TILI)

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Kalandarov Oybek Ruzimbayevich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Yakubov Muzaffar Kamildjanovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanzar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Samandarova Lola Sultanovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

FILOLOGIYA FANLARI (RUS TILI)

Cho'ponov Otanzar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Ruzmetov Surojbek Allaberganovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (NEMIS)

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (O'ZBEK TILI)

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Goncharov Yuriy Mixaylovich

Tarix fanlari doktori, professor
Altay davlat universiteti Rossiya

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent
Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),
dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyozova Mamlakat Tojiyevna

Tarix fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Urganch davlat universiteti

Xo'jamuratov Umarjon Rustamovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch pedagogika instituti

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor
Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Grodno davlat universiteti Belorusiya

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'gli

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Slepko Yuriy Nikolayevich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Yaroslav davlat pedagogika universiteti

Xazova Svetlana Abduraxmanovna

Psixologiya fanlari doktori, dotsent Kostroma
davlat universiteti Belorusiya

Kalandarova Madina Baxadirovna

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sul-tonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Nazarova Maloxat Berdiboyevna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Xudaynazarova Salomat Ruzibaevna

Tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent pediatriya tibbiyot instituti

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Sultanov Samandar Maxmud o'g'li

Arxeolog (tadqiqotchi pedagog)

Ma'mun Universiteti NTM

FILOLOGIYA

1. Ашимханова Светлана Ашимхановна, Абдуллаева Айнур Аскарровна РОЛЬ СРАВНЕНИЙ КАК ОБРАЗНОЕ СРЕДСТВО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ.....	8
2. Murodov G‘ayrat Nekovich EPOS VA ROMAN: ADABIY-BADIY BOG‘LANISHLAR.....	13
3. Чупонов Отаназар Отажонович РУКОПИСНЫЕ КНИГИ КАК ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК.....	20
4. Худайбергенова Умида Комилджановна СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ЭРГОНОМОВ.....	26
5. Pardayeva Sojida Ahmatovna WHAT IS PRAGMALINGUISTICS IN LINGUISTICS?.....	34
6. Зеленина Тамара Ивановна, Тойкина Ольга Владимировна МНОГОЯЗЫЧИЕ И МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ РАЗНОСТРУКТУРНЫХ ЯЗЫКОВ.....	39
7. Tursunbaeva Gulruh Mukhametovna SELECTED FEATURES OF FILM TRANSLATION AS THE KEY ISSUE IN ACQUIRING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE.....	45
8. Gadoyeva Mavlyuda Ibragimovna INSON TANA A‘ZOLARI HAQIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOPOETIK XUSUSIYATLARI.....	51
9. Маркин Владимир Васильевич, Маркина Полина Владимировна СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ АДАПТАЦИЯ: СУЩНОСТЬ И ФУНКЦИИ.....	58
10. Ашимханова Светлана Ашимхановна, Абдуллаева Айнур Аскарровна РОЛЬ МЕТАФОР КАК ОБРАЗНОЕ СРЕДСТВО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ.....	64
11. Абдиева Камола Аслидин кизи ОСНОВНЫЕ ЧЕРТЫ СОВРЕМЕННОГО ЭЛЕКТРОННОГО КОРПУСА.....	70

IQTISODIYOT

1. Xaydarov Ixom To‘xtayevich SUG‘URTA SOHASIGA OID TERMINLAR TAHLILI.....	76
2. Кипкеева Асият Магомедовна ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ НА РОСТ И РАЗВИТИЕ СТРАНЫ.....	81
3. Annazarova Barno Rustamovna RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA AHOLINI RO‘YHATGA OLISH JARAYONLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH HOLATINING TAHLILI.....	86

PEDAGOGIKA – PSIXOLOGIYA

- 1. Ибраимов Холбой Ибрагимович**
ЗАМОНАВИЙ ЖАМИЯТДА ИНКЛЮЗИВ ТАЪЛИМ МУАММОЛАРИ ВА
РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....92
- 2. Urazbaeva Dilbar Abdullaevna**
SUT BEZI SARATONI TASHXISLI BEMORLARDA KASALLIKKA MUNOSABAT TIPI
NAMOYON BO‘LISHINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....97
- 3. Kalandarova Madina Bahadirovna**
PERINATAL PSIXOLOGIYADA PSIXODIAGNOSTIK METODIKALARNI QO‘LLASH....105
- 4. Хазова Светлана Абдурахмановна, Рукавишников Дина Рафаиловна**
СВЯЗЬ ОТНОШЕНИЯ К БОЛЕЗНИ И ЭМОЦИОНАЛЬНОГО СОСТОЯНИЯ
ЖЕНЩИН, ПЕРЕНЕСШИХ ХИРУРГИЧЕСКОЕ ВМЕШАТЕЛЬСТВО ПО ПОВОДУ
РАКА МОЛОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЫ.....111
- 5. Jumaniyazova Imira Kamiljanovna**
INSULT KASALLIGINING TIBBIY - PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINING NAZARIY
VA AMALIY TAHLILI.....117
- 6. Sadikova Umida Botirovna**
QANDLI DIABET KASALLIGI TASHXISI QO‘YILGAN BEMORLARNING
PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....123
- 7. Парфёнова Татьяна Вячеславовна**
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ ЛИЧНОСТНЫХ
ИЗМЕНЕНИЙ КОСВЕННЫХ СВИДЕТЕЛЕЙ ЭКСТРЕМАЛЬНОГО
МАКРОСОЦИАЛЬНОГО СОБЫТИЯ.....128
- 8. Kasimova Xulkar Atabayevna**
NOGIRONLIGI BO‘LGAN TALABALARNING KOPING STRATEGIYALARI
BO‘YICHA OLINGAN NATIJALARNING PSIXOLOGIK TAVSIFI.....132
- 9. Силина Елена Алексеевна, Крюкова Татьяна Леонидовна**
СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О НАСИЛИИ В ОТНОШЕНИЯХ ПАРТНЕРОВ.....138
- 10. Jumaniyozova Nasiba Ramatillayevna**
AUTIST BOLALAR BILAN ISHLOVCHI MUTAXASSISLARDA PSIXOLOGIK
STRESSNING NAMOYON BO‘LISHI.....144
- 11. Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna, Fozilova Sabohat Nodir qizi**
PEDAGOGLARDA KASBIY ZO‘RIQISHNI NAMOYON BO‘LISHI VA UNI
KORREKSIYASI.....149
- 12. Qurbonova Shaxloxon Bahodirovna**
GENDER IJTIMOIVLASHUV TUSHUNCHASI VA DIFFERENSIAL FARQLARNING
O‘ZIGA XOSLIGI.....155

TIBBIYOT

- 1. Abdullayev Ravshanbek Babajonovich, Bakhtiyarova Aziza Maqsudbekovna**
CLINICAL CHARACTERISTICS OF PEPTIC ULCER DISEASE IN ELDERLY RESIDENTS
OF THE KHOREZM REGION.....161
- 2. Назарова Малохат Бердибаевна, Адилбеква Дилором Бахтиёровна**
ВЛИЯНИЕ ХРОНИЧЕСКОГО ТОКСИЧЕСКОГО ГЕПАТИТА МАТЕРИ НА СОСТОЯНИЕ
ПЕЧЕНИ ПОТОМСТВА.....166

TARIX

- 1. Mustafa Demirci**
THE GREAT SCHOLAR OF THE MAMUNIDS PALACE: ‘ABU SAHL ISĀ B. YAḤYĀ AL
MASĪNĪ, THE TEACHER OF IBN SĪNA AND BĪRUNĪ, AND HIS UNDISCOVERED
SCIENTIFIC HERITAGE.....172
- 2. Нодира Кадамовна Нуруллаева**
ГОСУДАРСТВО МАЪМУНИДОВ: МЕЖНАЦИОНАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ И
РЕЛИГИОЗНАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ.....184
- 3. Лухманова Зарина Талибовна**
ЭФФЕКТИВНОСТЬ МОЛОДЕЖНОЙ ПОЛИТИКИ: МЕТОДИКА РАСЧЕТА.....191
- 4. Ashirov Adhamjon Azimbayevich, Karimov Umrbek Davronbekovch**
O‘ZBEK XALQINING EKIN-TIKINCHILIK MAROSIMLARIDA DINIY VA MILLIY
QADRIYATLAR SIMBIOZI.....209
- 5. Matkarimova Sadokat Maksudovna**
XX ASR OXIRI – XXI ASR BOSHLARIDA TAOMLANISH MADANIYATI
TARAQQIYOTIDAGI O‘ZGARISHLAR.....215
- 6. Masharipova Gularam Kamilovna**
ABU RAYHON BERUNIY VA ABU ALI IBN SINO ASARLARINING XORIJDIFI
NUSXALARI HAQIDA.....220
- 7. Ғайбулла Бобоёрв Боллиевич, Шоҳрухмирзо Исмоилов Закиржон ўғли**
АБУ РАЙХОН БЕРУНИЙНИНГ “ОСОР УЛ-БОҚИЙА” АСАРИДАГИ ЎҒУЗ ТУРКЛАРИ
БОШҚАРУВЧИЛАРИНИНГ УНВОНИ “ХОНУВТА”МИ ЁКИ “ЖАБҒУЙА”?.....231
- 8. Abdalov Umidbek Matniyazovich, Pulatov Muhridin**
XORAZMSHOHLAR DAVLATIDAGI IJTIMOY-IQTISODIY MUNOSABATLARGA OID
BA’ZI MASALALAR.....236
- 9. Egamberdieva Nigora Azadovna**
O‘ZBEKISTONDA DAVLATCHILIK SHAKLLANISHINING OMILLARI VA TARIXIY
ILDIZLARI.....242
- 10. Davlatova Saodat Tilovberdiyevna, Matkarimova Nazokat Maksudovna**
МАЪМУНИЙ ХОРАЗМШОҲЛАР ДАВЛАТИНИНГ “ОЛТИН ДАВРИ”
ВА МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ ОЛИМЛАРИНИНГ МУСИҚА ИЛМИ
СОҲАСИДАГИ ФАОЛИЯТИ.....249

Annazarova Barno Rustamovna,
Ma'mun universiteti o'qituvchisi,
Xiva, O'zbekiston
E-mail.: barno220517@gmail.com

**RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA AHOLINI RO'YHATGA OLISH
JARAYONLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH HOLATINING TAHLILI**

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.12515540>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar asosida aholini ro'yhatga olish jarayonlarini samarali tashkil etish holatining tahlili hamda ushbu jarayonlarda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari va muaomlari bo'yicha o'rganishlardan hulosalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, CAPI, PAPI, CAWI, CATI, aholini ro'yhatga olish.

Annazarova Barno Rustamovna,
Teacher at Mamun University,
Khiva, Uzbekistan
E-mail.: barno220517@gmail.com

**ANALYSIS OF THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF POPULATION CENSUS
PROCESSES BASED ON DIGITAL TECHNOLOGIES**

ABSTRACT

This article presents an analysis of the state of effective organization of population census processes based on digital technologies, as well as research findings on the opportunities and challenges of using digital technologies in these processes.

Keywords: digital technologies, population census, CAPI, PAPI, CAWI, CATI technology.

Анназарова Барно Рустамовна,
Преподаватель университета Мамун,
Хива, Узбекистан
E-mail.: barno220517@gmail.com

**АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССОВ ПЕРЕПИСИ
НАСЕЛЕНИЯ НА ОСНОВЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ**

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлен анализ состояния эффективной организации процессов переписи населения на основе цифровых технологий, а также выводы исследований о возможностях и проблемах использования цифровых технологий в этих процессах.

Ключевые слова: цифровые технологии, переписи населения, технологии, CAPI, PAPI, CAWI, CATI.

KIRISH VA DOLZARBLIGI.

Hozirgi iqtisodiy dunyoda raqamli texnologiyalar va ulardan foydalanish tobora rivojlanib, jamiyatning har bir sohasida axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Odatda ko'plab qo'l kuchi, ishchilar va qog'ozlardan foydalanilib ko'p vaqt davomida bajariladigan ishlar hozirgi zamonaviy texnologiyal yordamida qulay va tez bajarilmoqda. Bu o'z-o'zidan butun dunyo mamlakatlarida aholini ro'yhatga olish jarayonlariga ham o'z ta'sir kuchini ko'rsatdi albatta.

Diyarli barcha mamlakatlarda aholini ro'yhatga olish jarayonlaridagi so'rovnomalarda asosiy savollar bir-xil bo'lib ularda davlatning siyosiy va ijtimoiy ahamiyatidan kelib chiqib farqli savollar ham bo'lishi mumkin.

Quyidagi jadvalda 4 ta davlat misolida aholini ro'yhatga olish jarayonidagi so'rovnoma savollari keltirilgan bo'lib ulardagi o'xshashlikni yaqqol ko'rish mumkin bo'ladi. (bulardan tashqari qo'shimcha savollar keltirilgan bo'lishi mumkin). (1-jadval)

1-jadval

Aholini ro'yhatga olish jarayonida turli davlatlardagi umumiy savollar

Rossiya federatsiyasi	Belarus Respublikasi	Ukraina Respublikasi	O'zbekiston respublikasi
-jins -yoshi (tug'ilgan sanasi); -fuqarolik; -millati; -til ko'nikmalari -umumiy ta'lim; -Oilaviy ahvol; -bolalar soni; -birgalikda yashovchi shaxslar bilan oilaviy munosabatlar; -Tug'ilgan joyi -yashash joyi -yashash sharoitlari; -tirikchilik manbalari; -bandlik;	-jins; -yoshi; -tug'ilgan sanalari; -tug'ilgan joy; -til ko'nikmalari; -fuqarolik; -uy xo'jaligi tarkibi; -Oilaviy ahvol; -bolalar soni; -ta'lim; -yashash joyi; -migratsiya faoliyati; -yashash sharoitlari; -tirikchilik manbalari; -bandlik;	-Uy xo'jaligining a'zolarining tarkibi va oilaviy munosabatlari; -jins; -Yosh; -Tug'ilgan sana va joyi; -Oilaviy ahvol; -millati; -Tillar; -Fuqarolik; -ta'lim; -tirikchilik manbalari; -bandlik; -migratsiya faoliyati; yashash sharoiti;	-tug'ilgan sanasi va joyi; -yoshi; -jinsi; -millati; -fuqaroligi; -yashash joyi (turgan joyi); -tillarni bilishi; -ma'lumoti; -nikoh holati; -bolalarining soni; -uy xo'jaligi tarkibi; -uy-joy sharoitlari; -bandligi; -yashash uchun mablag'lar manbalari; -migratsiya (ichki va tashqi).

Yuqoridagi jadvaldan ko'rinadiki diyarli barcha savollar bir-xil va bu shuni ko'rsatadiki yillar davomida aholini ro'yhatga olish jarayonlaridagi tajribalardan savollar shu tarzda shakillangan. Albatta bunda dunyo bo'ylab barcha davlatlar o'zaro tajriba almashishgan.

Demak yuqoridagi savollardan kelib chiqib ularni toifalarga ajratish mumkin bo'ladi.

1. Yashash joyi, migratsiya va aholining geografik xususiyatlariga oid savollar (bunda yashash joyi, tug'ilgan joyi, vaqtincha va asosiy yashash joyi kabi savollardan ichki va tashqi migratsiya bo'yicha savollarni aniqlashtirish mumkin bo'ladi).
2. Aholining demografik xususiyatlariga oid savollar (bunda jinsi, yoshi, tug'ulgan sanasi, oilaviy holati, bolalar soni (ayrim davlatlarda umumiy tug'ulgan va tirik qolgan, qiz yoki o'gil kabi savollar keltirilgan))
3. Iqtisodiy xususiyatlar (bunda bandligi, yashash uchun mablag'lar manbalari jumladan oylik maoshi, pensiya, nafaqa va boshqalar)

4. Aholining ta'lim bilan bog'liq xususiyatlari(bunda tillarni bilishi, umumiy ta'lim (boshlang'ich, umumiy o'rta ta'lim, o'rta maxsus kasb-hunar, oliy ta'lim, oliy ta'limdan keying ta'lim))
5. Etnik xususiyatlar(bunda millati, ona-tili, ayrim mamlakatlarda dini to'g'risida ham savollar mavjud)
6. Aholi salomatligi xususiyatlari(bunda aholini sog'ligi bilan bog'liq savollar keltirilishi mumkin(asosan nogironligi bo'lgan shaxslarga yurush, eshitish,ko'rish va xakozo))

METODLAR VA O'RGANILISH DARAJASI.

Quyidagi aholini ro'yhatga olish jarayonlarining 2010-yilgi raundi hamda 2020-yilgi raundiga ketgan vaqt davomiyligi keltirilgan. (2-jadval)

2-jadval

Aholini ro'yhatga olish jarayonlarining vaqt davomiyligi

MDHga a'zo davlatlar	2010-yilgi Raundi	2020-yilgi Raundi
	Vaqt davomiyligi	Vaqt davomiyligi(kun)
Ozarbayjon	10-kun	10-kun
Armaniston	10-kun	10-kun
Belarus	11-kun	27-kun
Qozog'iston	10-kun	60-kun
Qirg'iziston	10-kun	10-kun
Moldova	14-kun	90-kun
Rossiya	12-kun	31-kun
Tojikiston	10-kun	15-kun
Turkmaniston	12-kun	11-kun
O'zbekiston		25-kun(sinov jarayonida)

Birlashgan Millatlar Tashkilotining 2015 yildagi rezolyutsiyasida unga a'zo davlatlar har o'n yilda bir marta aholini ro'yhatga olish amaliyotini o'tkazishni tavsiya etilgan. Shuning uchun keyingi yillarda ko'plab davlatlarda ushbu jarayon amalga oshirildi yoki rejalashtirildi.

MDHga a'zo davlatlar bir qanchasi (Ozarbayjon, Belarus, Qozog'iston, Rossiya, Tojikiston (2-jadval)) 2019-2021 yillarda aholini ro'yxatga olish ishlarini amalga oshirilgan bo'lsa, bir qanchasi COVID-19 pandemiyasi tufayli rejalashtirilgan asosiy vaqti o'zgartirildi. Jumladan Armaniston, Moldova, Qirg'iziston, Turkmaniston va O'zbekiston aholini ro'yxatga olishni 2022-2024 yillarda o'tkazishni rejalashtirmoqda. (3-jadval)

3-jadval

Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda 2020 yilgi aholini ro'yxatga olish (2021 yil dekabr holatiga ko'ra)

MDHga a'zo davlatlar	Aholini ro'yxatga olishning dastlabki belgilangan sanalari	Aholini ro'yxatga olishning COVID-19 pandemiyasi tufayli o'zgartirilgan sanalari
Ozarbayjon	01-10-oktyabr 2019 yil	
Belarus	04-30-oktyabr 2019 yil	
Qozog'iston	01-30-oktyabr 2020 yil	01-sentyabr-30-oktyabr 2021 yil
Rossiya	01-31-oktyabr 2020 yil	15-oktyabr – 14-noyabr 2021 yil
Tojikiston	01-15-oktyabr 2020 yil	
Armaniston	18-27-oktyabr 2020 yil	13-22-oktyabr 2022 yil

Moldova	Aprel 2023 yil	2024 yil
Qirg'iziston	23 -mart- 01 aprel 2020 yil	25- mart- 03 -aprel 2022 yil
Turkmaniston	17-27 dekabr 2022 yil	
O'zbekiston	01-25 noyabr 2022 yil	01-25 noyabr 2023 yil

Masalaning dolzarbligi shundaki bugunki kunda butun dunyo davlatlarida aholini ro'yhatga olish jarayonlariga raqamli texnologiyalarni joriy etishda mavjud axbarot kommunikatsiya texnologiyalar va tizimlarning jarayonga to'liq tadbiiq etish orqali tezkorlik bilan aniq va ishonchli shu bilan birgalikda qulay shartlar asosida ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlashni amalga oshirish asosiy maqsadlardan biridir.

Odatda ma'lumotlarni yig'ish qag'oz so'rovnomanidan foydalanish usulida amalga oshiriladi va bu usul **PAPI** (Pen and Paper Interviewing) deb ataladi.[4] Ushbu usuldan dunyoning ko'plab mamlakatlari turli soha va jarayonlarda xozirgacha foydalanib kelmoqdalar. Lekin zamon talabi va raqamli texnologiyalarning shiddat bilan rivojlanib borayotganligi tufayli turli sohalar va jarayonlarda so'rovnomalarni tashkil qilish uchun zamonaviy axbarot kommunikatsiya texnologiyalari va tizimlarini qo'llagan holda yangicha usullardan foydalanilmoqda.

Aholini ro'yhatga olishning davlat ahamiyati darajasida dolzarbligiga sabab aynan shu yo'l orqali aniq va kengroq ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin. Shaxsga doir ma'lumotlarni yig'ish axborot xavfsizligini ta'minlash talablarini hisobga olgan holda **axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan** foydalanish orqali ham amalga oshirilishi mumkin.

Bundan tashqari PF-5665 -sonli "O'zbekiston respublikasida 2022-yilda aholini ro'yxatga olishni o'tkazish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonining 6-bobida ham aholini ro'yxatga olishga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish jarayonlarini avtomatlashtirish haqida alohida to'xtalib o'tilingan.[2]

TADQIQOT NATIJALARI.

Tadqiqotlar natijasiga ko'ra so'rovnomalarni tashkil qilish jarayonlarida CAPI, CATI, CAWI metodlari yordamida ma'lumotlar yig'ish dunyoning ko'plab davlatlarida PAPI(qag'oz so'rovnomalarni)ning o'rini egallamoqda. [5]

Jahon tajribasiga yuzlaniladigan bo'linsa aholini ro'yhatga olish jarayonlarining 2010-yili hamda 2020-yillari solishtirilganda raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'rsatkichi aksariyat davlatlarda 2020-yilda nihoyatda yuqori ekanligini ko'rish mumkin.

Bunga misol tariqasida quyudagi jadvaldagi ma'lumotlarda bir qancha MDH davlatlari misolidagi aholini ro'yhatga olish jarayonlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish darjasini osish ko'rsatkichini keltirib o'tish mumkin. (4-jadval)

4-jadval

MDH davlatlarining aholini ro'yhatga olish jarayonlarida raqamli texnologiyadan foydalanish ko'rsatkichi(% da)[3]

MDH davlatlari	2010- yil	2020 -yil		Aholining o'zlari tomonidan internetda ro'yxatga olish so'rovnomalarni to'ldirishi
	Ro'yhatga olishda qag'oz so'rovnomalardan foydalanish	Ro'yhatga olishda foydalanish	Elektron qurilmalardan	
Ozarbayjon		100	-	-
Armaniston		-	100*/25	-

Belarus	100	-	76/2*	22
Qozog'iston		-	60	40
Qirg'iziston		-	100	-
Moldava**		-	81	19
Rossiya		-	77/5*	18
Tojikiston		60	25	15
Turkmaniston		-	100	-
O'zbekiston**	-	-	90	10

*aholi registri/administrativ ma'lumotlar

**o'tkazish rejalashtirilmoqda

Jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rinadiki keyingi yillarda aholini ro'yhatga olish jarayonlariga raqamli texnologiyalarni joriy etish ko'rsatkichi ko'plab davlatlarda yuqori darajada o'sgan.

Faqatgina Ozarbayjon Respublikasidagina bu jarayon 100 % an'anaviy qag'oz shaklidagi so'rovnomalarga shaklini to'ldirish orqali o'tgan bo'lsa MDH davlatlari orasida Belarus Respublikasi birinchilardan bo'lib 100% raqamli texnologiyalardan foydalangan xolda ushbu jarayonni amalga oshirgan davlat bo'ldi. Bunda ahamiyatli jihati 22 % aholi o'zlari internet orqali so'rovnomalarni to'ldirganlikidir. Qozog'istonda esa aholining 40% o'zlari mustaqil ravishda internet orqali ushbu jarayonda ishtirok etgan.

Boshqa xorijiy davlatlarda aholini ro'yhatga olish jarayonining 2010-yilgi raundida ham internet va planshetlardan foydalanish darajasi yuqori bo'lgan. Jumladan aholini ro'yhatga olish jarayonlarida internet va planshetlardan foydalanish Litvada 34%, Estoniyada 63%, Kanadada 54%, Bolgariyada 41%, avstraliyada 10% ni tashkil etgan bo'lsa, Brazilyada bu ko'rsatkich 100% ni tashkil etgan. Bundan ko'rinadiki butun dunyo bo'ylab aholini ro'yhatga olish jarayonlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish jadal suratda o'sib bormoqda.

Demak raqamli texnologiyalardan foydalanishning qulayliklaridan tashqari iqtisodiy jihati ham borki bu hususda ham albatta to'xtalib o'tish lozim. Quyudagi 4-jadvalda aholini ro'yhatga olish jarayonining 100 foiz qag'oz usulida o'tkazilgan 2010-yilgi raundi hamda raqamli texnologiyalardan ham foydalanilgan 2020-yilgi raundida bir kishi boshiga ro'yhatga olish xarajatlari keltirilgan.

4-jadval

Bir kishi boshiga ro'yxatga olish xarajatlari[3]
(AQSH dollari, baholash o'rtacha yillik kurs bo'yicha)

MDHga a'zo davlatlar	2010-yilgi Raundi	2020-yilgi Raundi
Ozarbayjon	1,03	1,8
Armaniston	1,57	1
Belarus	1,53	0,57
Qozog'iston	2,9	1,1
Qirg'iziston	1,12	1,2
Moldova	2,15	baholash aholini ro'yxatga olish natijalariga ko'ra amalga oshiriladi
Rossiya	3,81	3,6
Tojikiston	1,31	Baholash amalga oshirilmagan

XULOSALAR.

Hulosa o'rinda shuni aytish mumkinki yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan raqamli texnologiyalardan 100% foydalangan Belarus Respublikasida bir kishi boshiga ro'yhatga olish xarajatlari 1,53 AQSH dollordan dan 0,57 AQSH dollorigacha kamaygan.

Yanada aniqroq qilib aytiladigan bo'lsa bir kishi boshiga ro'yhatga olish xarajatlari **1,53-0,57=0,96 AQSH dollari** miqdorida farqni ko'rish mumkin va bu ko'rsatkichni 2019 yil 1-oktyabr xolatiga Belarus Respublikasi aholisi soniga ko'paytirilsa **9 million AQSH dolloridan** ziyodroq foyda deganidir.

Yoki Qozog'iston Respublikasi misolida ko'rib chiqilinsa raqamli texnologiyalardan foydalanish bir kishi boshiga ro'yhatga olish xarajatlari 2,9 AQSH dolloridan dan 1,1 AQSH dollorigacha kamaytirgan, buni ham yuqoridagi kabi hisoblansa oradagi farq 1,8 AQSH dollari va uni 2021 yilgi ro'yhatga olingan doimiy aholi soni 19186015 nafar ekanini inobatga olib 34 million AQSH dolloridan ortiqroq foyda bo'lganini ko'rish mumkin.

Yoki Ozarbayjon Respublikasi misolida ko'rib chiqilsa yani 2020 yilgi raunda aniqroq qilib aytilsa 2019 yilgi aholini ro'yhatga olish jarayonida 100% qag'oz usulidan foydalanganini inobatga olib bir kishi boshiga ro'yhatga olish xarajatlari 1,8 AQSH dollari deb hisoblangan va bu umumiy hisobda 18 million AQSH dolloridan ziyodroqdir. Yuqoridagilardan hulosa qilinsa raqamli texnologiyalardan foydalanish esa bu miqdorni anchagina kamaytirishi mumkin edi.

Aholini ro'yhatga olish jarayonlarida raqamli texnologiyalaridan foydalanishda jahon tajribasidan hulosa qilinsa ushbu jarayonlarni qanchalik yuqori darajada raqamlashtirilsa shunchalik darajada sarf xarajatlarni kamaytirish bilan bir qatorda ushbu jarayonga jalb qilinadigan ko'plab ishchi kuchini ham qisqartirishi mumkin bo'ladi.

Iqtiboslar / References / Сноски

-
- [1] O'RQ 611 -"Aholini ro'yhatga olish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni.
 - [2] PF-5655 "O'zbekiston Respublikasida 2022 yilda aholini ro'yhatga olishni o'tkazish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni.
 - [3] MDH davlatlararo statistika qo'mitasi internet manbasi.; Saidov S.Sh. The role of social capital and horizontal relations in the formation of civil society in Uzbekistan. // Asian Journal of Research. №1 (1)/2017. Japan, Osaka. -P. 27.
 - [4] <https://www.marketlinks.bg/en/pages/papi-capi-cati-cawi.html>
 - [5] <https://www.geopoll.com/blog/capi-cati-cawi-research-methods/>

ISSN 2181-9696

Doi Journal 10.26739/2181-9696

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

2 JILD, 2 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 2, HOMEP 2

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 2, ISSUE 2

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000